

TOR ANDRAE’NİN KUR’ÂN-I KERİM’E BAKIŞI*

– Tor Andrae’s View on the Qur’an –

–

Bekir Armağan

barmağan1@hotmail.com

Abstract: *Tor Julius Efraim Andrae (1885-1946), a very important figure among the orientalist Sira writers, is a historian of religions and the bishop of the Lutheran Church of Sweden. Andrae, has accomplished a great number of works however he comes forth, more than anything, as a historian focusing especially on the history of religions and religious psychology. In this field, he has specialized on Mohammed (pbuh) and has put forward some original ideas about this subject. Some of these have more importance in terms of this thesis; of his works that have been translated into many languages, particularly two; "Mohammed; The Man and His Faith" and "Die Person Muhammeds in Lehre und Glauben Seiner Gemeinde" stand out as his most original and prominent works in the field. Tor Andrae’s thoughts on the Qur’an are one of the important factors that will help us understand exactly how he views the Prophet Muhammed. This is also evident from the hundreds of references he has made from the Qur’an in his books on the Prophet Muhammed. In this article, his view on the Qur’an has been analyzed and critiqued.*

Keywords: *Sira, Mohammed, Image of Mohammed, Koran, Orientalism, Tor Andrae.*

GİRİŞ

İslâm dini, kutsal kitabı Kur’ân-ı Kerîm ve onun peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s.) peygamberliğinin başlangıcından itibaren olduğu gibi günümüzde de mücadele ve müzakerelerin merkezinde bulunarak daima insanlığın gündeminde olmuştur. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin baş döndürücü bir süratle ilerlediği, dünyanın neredeyse global bir köy haline dönüştüğü, çok etkili savaş teknolojilerinin ve propaganda vasıtalarının kullanıldığı takriben son iki asrın, özellikle de son birkaç on yılın en büyük mücadelesi Doğuda ve Batıda İslâm’ın etrafında verilmektedir. Salman Rüşdî olayı, 11 Eylül olayları, Danimarka’daki karikatür krizi, İslâmafobi; Afganistan, Irak ve Filistin başta olmak üzere dünyanın pekçok yerinde sürdürülen savaş ve mücadeleler; Arap Baharı hareketleri; Batıda İslâm’ı din olarak kabul eden nüfusun süratle artması ve benzeri olaylar, hergün yaşadığımız ve onlarla yatıp kalktığımız gündelik olaylar olarak dünyadaki pek çok insanın hayatının bir parçası durumundadır.

Andrae, 20. Yüzyılın İslam hakkında en çok eser veren oryantalistlerindendir. Pek çoğu elimizde olup, birisi tarafımızdan Türkçeye çevrilmiş¹ olan eserlerinde, Kur'an-ı Kerim'i Hz. Peygamber'in hayatı hakkında en önemli tarihi kaynak olarak görmektedir. Kur'an-ı Kerim'e yaklaşımlarında oryantalistlerin çoğunda görülen yanlışları söz konusudur. Kur'an-ı Kerim konusunda Andrae'nin eserlerinde göze çarpan en önemli yanlış şüphesiz onun Hz. Peygamber'i Kur'an yazarı olarak görmesidir. Bu konuyla beraber Kur'an-ı Kerim'i yazdıran irade, Kur'an'ın güvenilirliği, Kur'an'a Yahudi ve Hıristiyan etkisi, Kur'an'ın mucizeliği, Kur'an'da nâsih - mensuh meselesi, Kur'an'ın tasnifi, Garanik meselesi ve benzeri başlıklar makalemizde ele alacağımız diğer alt başlıklar olacaktır.

1. Kur'an-ı Kerim'i Hz. Peygamber'e Atfetmesi

Andrae'nin Hz. Peygamber'i Kur'an yazarı olarak görmesiyle alakalı pek çok örneğe sahibiz. Bunlardan konunun anlaşılmasına yetecek kadar olan bir kısmını burada kaydedeceğiz. Konunun net olarak görülebilmesi için bazen sıyak ve sıbak cümlelerini de alıntımıza ilave edeceğiz. İlk örneğimiz onun dinin tanımını ve İslâm teriminin ortaya çıkışını ele aldığı bir bölümden olacaktır. O konuyu şöyle ifade etmektedir: “Din, öncelikle *iman ve tevekkülle gönüllü bir teslimiyettir*. İnanan kişinin İlahi iradeye kendiliğinden gönüllü bir şekilde teslimini tanımlamak için, Hz. Muhammed “*İslâm*” terimini türetti. Peygamber'in kendisi kendilerini teslim edenlerin(*Müslüman*) ilki olması yönünde emir aldı: yani, kendi halkının ilki... Bildiğimiz kadarıyla, dindarlığın temel karakteristiğini çok güzel ifade eden terimi kendisi üretmiştir. Ve aynı zamanda kendi kurduğu dini tanımlamak için de onu oldukça doğru bir şekilde kullandı. “Doğrusu Allah katında din, İslâm'dır. O kitap verilenlerin (Hıristiyan ve Yahudiler) ayrılığa düşmesi ise sırf kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki ihtirastandır... Buna karşı seninle tartışmaya kalkışanlara de ki: ‘Bana uyanlarla birlikte ben kendimi Allah'a teslim ettim,’...”² İlahi iradenin huzurundaki insanın önüne konan görev bu nedenle sadece kalp ve

* Bu makale Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlanmış “Tor Andrae'nin Eserlerinde Hz. Muhammed” başlıklı doktora tezinden yararlanarak hazırlanmıştır.

¹ Çevirisini yaptığımız bu eser, “*Muhammed; Hans Liv och Hans Tro-Muhammed*” adıyla İsveç dilinde 1930 yılında Stockholm'de basılmıştır. Kitabın Almanca adı “*Muhammed; Sein Leben und Sein Glaube*” olup, Almanca baskısı Goettingen'de 1932 yılında Vandenhoeck ve Ruprecht tarafından yapılmıştır. Dünyada en çok bilinen çevirisi ise Goettingen 1932 nüshasından “*Muhammed; The Man and His Faith*” adıyla Theophil Menzel tarafından İngilizceye çevrilen ve ilki 1936, ikincisi 1956 yıllarında olmak üzere New York'ta basılan nüshasıdır. İspanyolca ve İtalyanca çevirileri de görülmüştür. İngilizceden Türkçeye yaptığımız çevirisi basıma hazırlanmaktadır.

² Âl-i İmran, 19-20

iradenin temsilini değil, aynı zamanda mantığın da vahye mutlak bir şekilde tesliminin altını çizer."³ Görüldüğü gibi, Andrae, Hz. Peygamber'in İslâm terimini ürettiğini, aynı zamanda kendi kurduğu dini kendisinin tanımladığını söyleyerek Âl-i İmran 19 ve 20. ayetleri Hz. Peygamber'in sözü gibi takdim etmektedir.

Andrae'ye göre Fil Suresini Hz. Peygamber Putperest Mekkeliler ile anlaşabilmek için kendisi uydurmuştur. Bunu vurguladığı paragraf şöyledir: "Hz. Muhammed Ebrehe'nin seferinden kuşların efsanesinin anlatıldığı Fil suresinde üstü kapalı bir şekilde bahseder. Hz. Muhammed'in esasında halkıyla ortak siyasi duyguları paylaştığını kanıtlaması bakımından bu olay bizim için önemlidir. Daha sonra, halkıyla kesin bir şekilde ayrı düştükten sonra sevilmeyen Habeşistanlılarla anlaşma yapmıştır."⁴

Diğer bir örneğimiz de birbirini takip eden üç ayrı konuyu içermektedir. Cennet'i sanki Hz. Peygamber ödün olarak vaad etmiştir; Cihad'ın mükâfatını ödün olarak o belirlemiştir; Kur'an'daki karlı ticaret terimleri onun ticari tecrübesinin neticesidir. Örnekleri içeren paragraf şöyledir: "Diğer taraftan, ahlâki taleplerin pratik uygulaması söz konusu olunca, Peygamber ödül ve fayda kavramlarından vazgeçemez. Allah'ın yazdığı yazıyı hesaba katmadan, Cehennem günahkâr için bir ceza; Cennet de doğru olanlar için bir ödül yeri olarak tasvir edilmiştir. "Şüphesiz takva sahipleri için umulanı buldukları yer, bahçeler, üzüm bağları, göğüsleri tomurcuk gibi kabarmış yaşıt kızlar, içki dolu kâseler vardır. Onlar orada ne boş bir lakırdı, ne de yalan işitirler. Bunlar Rabbinin yeterli bir bağışı, mükâfatıdır."⁵ Özellikle inananları İslâm'ın genişlemesi için cihatta savaşmaya teşvik ederken Peygamber, inananların itirazlarıyla baş edebilmek amacıyla ödül fikrinin en kaba şekillerine başvurur. "Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine verilecek (cennet) karşılığında satın almıştır... onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öürler."⁶ Ahlâki davranışı, ham bir şekilde kendi çıkarlarına dayalı anlayış olarak değerlendirdiğimiz bir garip ifade çeşidi şudur ki iyi işler sıklıkla "karlı iş", iyi bir pazarlık olarak adlandırılmıştır. Allah'ın kitabına kim inanırsa, namaz kıılsa ve zekât verirse kazançlı bir pazarlık yapmış olur; Allah'a ve Elçisine inanmak, ve İslâm'ın düşmanlarına karşı savaşmak, Cehennem'in işkencelerinden kurtuluşla sonuçlanan bir pazarlıktır.⁷ Kimilerine göre bu ticari terimler Hz.

³ Andrae, Tor, *Mohammed The Man and His Faith*, Translated by Theophil Menzel, Londra 1936. s. 67-68

⁴ Andrae, *Mohammed...* s. 32

⁵ Nebe, 31-36

⁶ Tevbe, 111

⁷ Fatır, 26; Saff, 10-11

Muhammed'in bir iş adamı ve kervan gezgini olarak edindiği mesleki jargonun bir parçasıdır."⁸

Vereceğimiz bu örnekte de Andrae tarafından Hz. Peygamber zekâtı kaçırانları korkutur konumda takdim edilir. Aslında bu bir ayettir ve Allah Kelamıdır: "Hz. Muhammed, emredilen zekâtı vermeyi çekemeyen cimri insanları korkutmakta tereddüt etmez. İnsafsızların elde ettiği zenginliğin ahiret gününde kendi boyunlarına asılacağını belirtir. Ve inananlara şöyle anlatır: "Eğer iyilik ederseniz kendinize etmiş; kötülük ederseniz de yine kendinize etmiş olursunuz."⁹

Suriyeli papazlar gibi Hz. Peygamber'in de kavmini dünyanın faniliği hakkında uyardığını söyler Andrae. Aslında uyaran Allah'tır: "Hz. Muhammed de kavmini faniliğin mesajından faydalı dersler çıkarmaları yönünde uyarır. "Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuştur, görsünler! Öncekiler bunlardan daha çoktu, kuvvetçe ve yeryüzündeki eserleri bakımından da daha sağlam idiler. Fakat kazandıkları şeyler onlara asla fayda vermemiştir."¹⁰

Andrae'nin bu takdiminde de Hz. Peygamber Fetih suresinin yazarı, ortaya koyucusu durumundadır: "“Ve Hz. Muhammed de gerçek taraftarlarının yüzlerinde sürekli secdelerinin izlerinin bulunduğunu anlatır. ”"¹¹

Andrae, en açık bir şekilde vereceğimiz örnekte Kur'ân'ı beşer ürünü olarak gördüğünü ortaya koymaktadır: "Hz. Muhammed'in nübüvveti ve Medine'ye kaçıışı arasında geçen on üç yıla alakalı kesin bilgimiz çok az. Bu tarihi detay yoksunluğuna bir telafi olarak, tarihî durumu çok daha iyi, bütüncül bir yaklaşımla kavrayan anlayışa sahibiz. Kur'ân'ın kendisi Hz. Muhammed'in iç hayatının, mesajını harekete geçiren amillerin ve öğretisine karşı hemşerilerinin yükselttiği itirazların ve tartışmaların anlaşılması için paha biçilmez bir kaynaktır. Batılı bilginlerin, İslâm'ın kutsal kitabını Peygamber'in iç hayatı için birincil bir kaynak olarak yeterince ele alma ve Kur'ân'a, kaderiyle mücadele eden bir ruhun izlerini sürmemize imkân veren, hatalarıyla başarılarını ve zayıflıklarıyla cesaretini olduğu gibi bu ruhun amaçlarını ve umutlarını da saf bir açık sözlülükle açığa çıkaran bir beşerî - insan ürünü - bir belge (document humain) olarak yaklaşma konularında böylesine isteksiz olmaları son derece manidardır."¹² Görüldüğü gibi Andrae, Kur'ân'ı beşerî bir belge olarak kabul etmeyen yani onu ilahi bir kitap olarak gören

⁸ Andrae, *Mohammed...* s. 72-73

⁹ Andrae, *Mohammed...* s. 73; İsra, 7

¹⁰ Andrae, *Mohammed...* s. 85; Mü'min, 82

¹¹ Andrae, *Mohammed...* s. 85; Fetih, 29

¹² Andrae, *Mohammed...* s. 114

veya tarihi bir delil olarak Kur'an'a hiç değer vermeyen oryantalistleri yadırgamaktadır.

Andrae'nin kitabının son bölümünden bir örnekle bu konuyu tamamlayalım: "Hz. Muhammed'in kişilik samimiyeti probleminde yer alan başka bir problem de, kendisinin kendi vaaz ettiği ahlâki ve dinî ideallere ne derece bağlı yaşadığıdır. İnananlara kendisini bir model olarak sunmaktan çekinmemiştir; "Allah'ın Resülün de sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, kimseler için güzel bir örnek vardır."¹³ Tıpkı St. Paul'un, dine yeni dönenlerin, zincirlerinden başka bütün yönleriyle kendisine benzemelerini istemesi gibi. Böylesine bir ahlâki kendini bilme şüphesiz bir şekilde Hz. Muhammed'in dinî yaşam ideali ve kişisel davranış şekli arasında gözle görünen bir çelişkinin bulunmamasının ifadesidir."¹⁴ Hz. Peygamber'i çok tutarlı olarak tavsif eden Andrae, burada da Ahzap 21. âyeti Hz. Peygamber'in sözü gibi takdim ederek onun kendisini inananlara rol model olarak sunduğunu söylemektedir.

2. Kur'ân-ı Kerîm'i Yazdıran İrade

Andrae'nin Hz. Peygamber'i Kur'ân yazarı gibi takdim etmesinin aksine bir durumda yani, Kur'ân'ı ilahi bir hitap, Allah Kelamı olarak takdim ettiği yerler söz konusudur. Bu konu başlığımızdaki "irade"nin sahibi kimdir? Bu iradeyi Allah'ın iradesi olarak gördüğümüz takdirde Andrae'nin ciddi bir paradoks içinde olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Veya başka durumlar söz konusu olacaktır. Bunun tartışmasını ve sebeplerini değerlendirme bölümümüze bırakarak Kur'ân'ı yazdıran irade ile alakalı örneklere bakalım. İlk örneğimiz nâsih - mensuh konusuyla ilgili olarak Andrae, Hz. Peygamber'in bazı hüküm ve ayetleri değiştirmek zorunda kaldığını söyleyerek bu konuda onu mazur görmekte iki sebep ortaya koymaktadır. İki sebepte iki ayrı açıdan bize Andrae'nin Hz. Peygamber hakkındaki görüşünü de göstermektedir. Andrae'nin metni şöyledir: "Hz. Muhammed'e karşı adil olacaksak, bu noktada iki etken unutulmamalıdır. Birincisi ve her şeyden önemlisi, o bir edebiyatçı¹⁵ değildi. Bir kere yazılan bir şeyin bir daha değiştirilemeyeceği hakkında kesin bir bilgisi yoktu. Ona göre, yazılı bir kelime ölmüş değildi, fakat kişisel isteğin yaşamakta olan belagatli bir ifadesiydi. İkincisi, Kur'ân'da konuşan irade hesaplanamaz ve anlaşılamazdır. Allah'ın bir zamanlar kendisinin söylediği bir söze kalmayabileceği, Hz. Muhammed'in Tanrı anlayışıyla tamamen örtüşmektedir. Eğer O öyle isterse, daha önce buyurduğu bir şeyi değiştirmekte özgürdür. Eğer O öyle yapmak isteseydi, tabî ki Hz. Muhammed'e gönderdiği bütün vahiyleri bile iptal

¹³ Ahzab, 21

¹⁴ Andrae, *Mohammed...* s. 180

¹⁵ "man of letters"

edebilirdi.¹⁶ Kimse O'nu O'nun yaptıklarından dolayı yargılayamaz. İlahi iradenin mantıksız doğasının bir başka tuhaf yönü, Allah'ın insanlara "kanıtlamak" için ya da, hatta, inanmayanları vahyedilmiş sözlerle ters düşmeye teşvik etmek için sık sık saldırgan ve yanıltıcı cümleler kurmasıdır.¹⁷ Hz. Muhammed, mesajının dinî içeriğini anlamaktan mahrum olanların, kendi düşüncesine göre sadece vahyin şiirsel ve retorik tuzaklarıyla zihinlerinin karıştığını haklı olarak hisseder. Böylece Allah, bu dar fikirli ve aptal ruhlara, onların kalplerinin düşüncelerini açığa çıkarmak amacıyla hakaret etmek için özel bir durum vermekte tereddüt etmez."¹⁸

Andrae'nin Kur'an-ı Kerim'i Allah kelamı olarak takdim ettiği yerlerden birisi de teheccüd ile alakalı âyetlerdir. O, konuyu şöyle ele almaktadır: "Gönüllü bir dinî uygulama olarak tavsiye edilen gece namazı dinî görevler arasında önemli bir yer tuttu. Müzzemmil suresi 1-6 âyetleri arasında Allah, Peygamber'i böylesine gece yapılan ibadetlere devam etmesi yönünde uyarır: "Ey örtünüp bürünen! Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl; yarısını; yahut bunu biraz azalt, ya da çoğalt ve Kur'an'ı tane tane oku. Doğrusu biz sana ağır bir söz vahyedeceğiz. Şüphesiz gece kalkışı, tam bir uyuma ve sağlam bir kıraata daha elverişlidir." Burada Peygamber'den talep edilen şey hafif bir sofu uygulaması değildir. Has mü'minler onun örneğini takip etmelidirler. Rahman'ın kulları "Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler."¹⁹ ve Cennetteki vaad edildiklerine ulaşanlar hakkında şunlar söylenmiştir: "Geceleri pek az uyurlardı, seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi."²⁰

Andrae'nin Kur'an'ın emirleri diyerek Cuma Namazı ile ilgili bilgiler verdiği yerdeki uslubu da bir örnek olabilir. Şöyle ki: "Hz. Muhammed'in ibadet günü bir dinlenme günü değildir. Kur'an'ın emirlerine göre²¹ sadece öğle namazı vaktinde mü'minler iş yapmaktan kendilerini alıkoymak zorundadırlar. Toplu ibadetle alakalı günümüzdeki düzenlemeler daha sonraki bir zamana dayanır. Hz. Muhammed'in yaşadığı zamandaki ibadet şekliyle ilgili kesin olarak bildiğimiz hiç bir şey yok."²²

3. Kur'an-ı Kerim'i Güvenilir Bir Kaynak Olarak Görmesi

Andrae, Kur'an-ı Kerim'i güvenilir bir tarihî kaynak olarak görmektedir. Bunu açıkça belirttiği yerler genelde Hz. Peygamber'in ve Müslümanların durumları ile ilgili bilgiler verdiği yerlerdir. Mekke dönemiyle alakalı bilgilerin yeterli olmadığını ifade ettiği bir yerde Kur'an'ın güvenilir bir kaynak olduğunu şöyle ifade

¹⁶ İsra, 86

¹⁷ Müddesir, 31; İsra, 45-46

¹⁸ Andrae, *Mohammed...* s. 67

¹⁹ Furkan, 65

²⁰ Andrae, *Mohammed...* s. 81; Zariyat, 17-18

²¹ Cuma, 9-10

²² Andrae, *Mohammed...* s. 81

etmektedir: “Hz. Muhammed’in dinî önemini en iyi anlayan ve onun kişiliğiyle ilgili bütün bilinenlerin korunmasının din için hayati ehemmiyette olduğunu fark eden taraftarlarının büyük bir kısmı Medine Dönemi’ne kadar İslâmiyet’e geçmemişlerdi. Baştan beridir Peygamber’le olan taraftarları büyük çoğunlukla güç olarak çığ gibi büyüyen askeri konumlarda liderler olarak görevlendirilmişlerdi ve Mekke döneminin utanç ve düşüklük hikâyelerini aktarmayla uğraşmaktan başka yapacak işleri vardı. Sonuç olarak o dönemle ilgili bilgi arayanların dayanabilecekleri gerçekten de bir tek kaynak vardı: Kur’ân. Her dindar kişinin ezbere bildiği bu kutsal kitapta, sürekli olarak belli tarihi durumlara yönelik imalarla karşılaşılıyorlardı. Bu anlaşılmasz göndermelerin anlamlarına yönelik kendilerine kesin bilgi verecek bir kişi mevcut olmadığından dolayı, dindar hayal gücü imdada yetişti ve kitapta ima edildiği belli olan olayları ve durumları yeniden inşa etti.”²³

Yine başka bir konuyu anlatırken Andrae, Kur’ân-ı Kerîm’i güvenilir bir kaynak olarak şöyle takdim etmektedir: “Hz. Muhammed’in Hıristiyanlıkla ilgili sözlerinde böylesine bir kişisel gözlemin izleri eksiktir. Ancak, Doğu Hıristiyanlığının ruhunu çağdaşlarından daha iyi anlamıştır. Güvenilir tek kaynağımız olan Kur’ân bize açık bir şekilde kavrayışlarını somut ve yaşayan gerçekliklerden edinmekten daha ziyade, kendisine rastlantı eseri olarak gelen bilgilere göre biçimlendiren bir arayıcı ve bir hayalperest tasviri çizer. Harikulade vahiy deneyimi, Peygamber’in ruhunda bu kendisinin oluşturduğu resmi, herhangi bir gerçeklikten daha canlı yapar ve onun gönlünde tek gerçek imge, tüm çelişkilerine rağmen bu hayal kalır.”²⁴ Andrae, görüldüğü gibi Kur’ân’ı güvenilir tek kaynak olarak tavsif etmektedir.

4. Kur’ân-ı Kerîm’in Mucizeliği

Andrae’nin Kur’ân-ı Kerîm hakkındaki yorumlarından bir başkası da onun mucize olmadığı ile alakalıdır. Bunun ifade edildiği iki alıntıyı burada kaydedeceğiz. İlk örneğimiz Voltaire’in görüşlerini de muhtevi olarak şöyle ele alınmıştır: “Fakat mantıksal tereddütlerden dolayı birçokları bu büyüleyici güzellik tarzına olan inançlarından yavaş yavaş şüpheye düşmeye başladılar. Eğitilmiş sınıfların titiz bir edebi damak tadı kazandıkları halifelğin altın çağında, kutsal kitabın Hz. Muhammed’in inandığı kadar taklit edilemez olmadığı anlaşıldı. Ateist edebiyatçılar kitabın tarzını inkâr edilemez bir beceriklilikle taklit ettiler ve liberal ilahiyatçılar Kur’ân’ı mucizeviliğinin tarzından değil, fakat Allah’ın insanları, Peygamber’in sureleri gibi sure yapacaklarını iddia edenlerin düelloyu kabul etmelerinin engellemiş olmasından kaynaklandığını belirtmeye cesaret ettiler. Oysa pekâlâ o surelere benzer metinler oluşturabilirlerdi. Kur’ân’ın belagati Batı’da daha da az etki

²³ Andrae, *Mohammed...* s. 22

²⁴ Andrae, *Mohammed...* s. 39

yaptı. Voltaire, Kur'ân'ı "her sayfasında sağduyumuza zarar veren anlaşılmayan bir kitap" olarak adlandırmasından beri Avrupalı eleştirmenlerin çoğu Kur'ân'ın hayal edilebilecek en sıkıcı kitap olduğu kanısına vardılar."²⁵

İkinci alıntımızda da konuyla alakalı kendi görüşlerinden birisini Andrae şöyle ortaya koymaktadır: "Ancak, belirli bölümlerinin gerçek bir güzellik tarzıyla öne çıksa da, bir bütün olarak Kur'ân'ın büyüleyici bir okunuşa sahip olmadığı kabul edilmelidir. Ama bu kendi içinde, yazar tarafındaki edebi bir kabiliyet eksikliği anlamına gelmez. Kendiliğinden o, peygamberlerin hikâyelerinin bir araya getirildiğinde okunmasının ne kadar sıkıcı olabileceğini gözlemleme imkânına hiçbir zaman sahip olamamıştır. Özellikle Mekke'deki ikinci ve üçüncü dönemlerde, bu hikâyelerin sonu gelmez tekrarlarıyla... Çünkü Peygamber için bu öğütler ve şiirler bütünüyle bir iç gerilim mücadelesinin başlangıcıdır. Fakat bir araya getirildiklerinde aynı şeyi ifade ederler; kürsüde konuşan bir vaizin, kendinden önceki vaizlerin vaazlarının bir derlemesini okurken ki hazırlıksız söylemleri gibi... Şekil, değer ve orijinalliklerinin hakkını veremez."²⁶ Bu alıntılardan anlaşılacağı üzere Andrae, Kur'an-ı Kerim'in mucizeliği konusuna Hz. Peygamber'i Kur'an yazarı olarak görmesi açısından yaklaşmaktadır. O, aynı zamanda Kur'ân'ın yazarı olarak gördüğü Hz. Peygamber'in bu konuda suçlanamayacağını da konunun devamında ifade etmiştir.

5. Kur'ân-ı Kerim'in Yahudilik ve Hıristiyanlıktan Etkilenmesi

Andrae, Kur'ân-ı Kerim'in Yahudilikten ve Hıristiyanlıktan etkilendiği inancındadır. Bunu direk veya dolaylı olarak da ifade ettiği görülmektedir. Onun bu iki dinden hangisinden daha çok etkilendiğini tespit ettiği paragraftaki ifadesi şöyledir: "İslâm Peygamberi'nin inşa etmiş olduğu ruhi yapının malzemesi, Hıristiyanlık ve Musevilikte yaygın olan fikirler dünyasından türemiştir. Hz. Muhammed'in inanç sisteminin her bir elementi incelendiğinde bu iki dinden hangisine en çok borçlu olduğuna karar vermek imkansız gözükmektedir. Ancak, Peygamber ilerlemelerinin kişisel gelişimi olarak Yahudi elementinin Kur'ân'da daha belirgin hale geldiğine dair kanıt vardır. Kutsal metinlere sahip olan halkların inançlarından kademe kademe edindiği sezgiler, özellikle Medine'de, çoğunlukla Yahudi kaynaklarından gelmiştir."²⁷

Andrae, bu konuda yer yer verdiği örneklerden birisinde İsa isminin Nestûrîler'den Kur'ân'a girdiğini söylemektedir. Onun bu konuyu ifadesi şu şekildedir: "Kur'ân'da İsa şeklinde geçen isim açıkça Nestûrî'ler arasında yaygın

²⁵ Andrae, *Mohammed...* s. 115

²⁶ Andrae, *Mohammed...* s. 116

²⁷ Andrae, *Mohammed...* s. 82

olan Işho'dan türetilmiştir. İsa kişisinin Hıristiyanlıktaki yeri hakkında, Hz. Muhammed Mekke'de sadece Hıristiyanların onu İsa, Tanrı'nın Oğlu olarak adlandırdıklarını biliyordu. Dahası, İsa'nın annesini Harun'un kardeşi Meryem'le karıştırdı ve sonuç olarak başlarda İsa'yı bir Eski Ahit Peygamberi olarak değerlendirmiş görünmektedir.²⁸ Ayrıca Andrae, Hz. Peygamber'i Kur'an yazarı olarak görmesi sebebiyle Hz. Peygamber'in Yahudilik ve Hıristiyanlıktan etkilendiği her yerde Kur'an'ı da etkilenmiş kabul etmektedir. Tezimizin Hz. Peygamber'in etkilenmesi ile alakalı bölümüne bakılabilir.²⁹

6. Müslümanların Kur'an-ı Kerim Anlayışı

Andrae'nin Müslümanların Kur'an-ı Kerim'e nasıl baktıklarını ele aldığı sahifelerden bir paragrafı özet de olsa bir fikir vermesi açısından buraya alıyoruz: "...Bunun çeşitli sebepleri var. Muhammediler için Kur'an dünyadaki en mucizevî kitaptır. Bir ilahiyatçının da dediği gibi, her peygamberden nübüvvetine kanıt olarak bir mucize göstermesi beklenir. Allah bu mucizeyi hep peygamberin çağdaşları arasında özel bir ilgi ve gurur kaynağı olan hususî alandan seçmiştir. Hz. Musa zamanında büyücülere büyük hürmet gösteriliyordu. Bu yüzden Allah, Hz. Musa'nın esasıyla Mısırlı büyücülerin tüm becerilerini gölgede bırakan bir mucize yapmasına izin verdi. Hz. İsa'nın zamanında şifa bulma sanatı şeref sahnesinin merkezindeydi. Bu yüzden Hz. İsa herhangi bir şifa bulucunun tedavilerinden çok daha dikkat çekici şahane tedaviler ortaya koymuştur. Hz. Muhammed zamanında Araplar hiçbir şeye insanın kendisini çarpıcı, akıcı ve şairane bir güçle ifade etmesi kadar değer vermiyorlardı. Bu yüzden Allah Hz. Muhammed'e, aşlamaz ve tarihin hiçbir evresinde de aşlamayacak bir belagat modeli olan Kur'an'ı bir mucize eseri olarak verdi. Kur'an'ın mucizevî kalitesi onun tarzından kaynaklanır. Bu tarz içerisinde beş ana belagat çeşitimini barındırır ve böylelikle ne insanlar tarafından ne de kötü ruhlar tarafından taklit edilebilir."³⁰ Bu alıntıdan anlaşılacağı gibi Andrae, Müslümanların Kur'an anlayışını iyi bilmekte ancak kendi görüşleri bir önceki paragrafta görüldüğü şekilde Müslümanların görüşleri ile örtüşmemektedir.

7. Kur'an-ı Kerim'de Nâsîh – Mensuh Meselesi

Andrae'nin çok üzerinde durduğu konulardan sayabileceğimiz nâsîh ve mensuh meselesi oryantalistlerin genel olarak ilgisini çeken bir konudur. Onun bu konudaki yorumu Hz. Peygamber'in ihtiyaç hissettikçe Kur'an'ı değiştirdiği yönündedir. Bu görüşlerini ifade ettiği bazı bölümlerden birisi şöyledir: "Hz. Muhammed'in durumunda, tüm gerçek önemli lider ve idarecilerin bir özelliği olan

²⁸ Andrae, *Mohammed...* s. 92

²⁹ Armağan, Bekir., *Tor Andrae'nin eserlerinde Hz. Muhammed*, s.152-158; 74; 107

³⁰ Andrae, *Mohammed...* s. 115

böylesine bir zekâ kendisinin ilahi mesajı ileten kişi olma iddiasıyla özel bir çelişki yaşadı. Bu ilahi mesaj cennette güvenli bir şekilde korunan tabletlerin üzerine kaydedilmiştir. Bu yüzden, bu mesaj üzerinde bir sonsuzluk ve değişmezlik pulu taşınmalıdır. Fakat bu çelişkide sağlıklı bir realizm algısı, herhangi bir ilke değişmezliğini galebe çaldı. Şartlar gerektirdiğinde Hz. Muhammed Allah'ın bir önceki vahyini feshettiğini ve onun yerine başka bir vahiy koyduğunu belirtmekte tereddüt etmedi. Bu ilke Medine döneminin başlarında gelen Bakara suresi 106. ayette açıklanmıştır: “Biz bir ayetten her neyi yürürlükten kaldırır veya unutturursak, daha hayırlısını yahut benzerini getiririz. Allah'ın her şeye gücü yettiğini bilmez misin?” Fakat açıkça görüldüğü üzere Hz. Muhammed bu metodu daha önceki vahiyleri değiştirirken de ya da bir yorumlamayla onlara açıklayıcı veya kısıtlayıcı anlamlar yüklerken de kullanmıştır.³¹ Andrae, özellikle ileride ele alacağımız Garanik konusunda bunun bir örneğinin varlığını söyleyerek konuyu devam ettirmiştir.

Yine Andrae, kitabının 21. sahifesinde³² bu konuya kısaca şöyle temas etmiştir: “ Hz. Muhammed daha eski surelere sık sık eklemeler yapardı ve böyle durumlarda daima her vahye hâkim olan muntazam tarzı kullanırdı ve böylece eklenmiş satırlar her zaman aslından açıkça ayrı durarak dikkat çekerdi.”

8. Kur'ân-ı Kerîm'in Kronolojik Tasnifi

Bu konu özellikle Kur'ân-ı Kerîm üzerine çalışma yapan oryantalistlerin³³ tenkit ettikleri konulardandır. Onlar gibi Andrae de, kronolojik olmayan tasnifin Kur'ân'ın anlaşılmasını zorlaştırdığı kanaatindedir. Bunu ifade ettiği paragraflardan birisi şöyledir: “Şüphesiz bu olumsuz tahmin Kur'ân'ın bize kadar ulaşan hiç de az olmayan tarz incelemelerinden kaynaklanır. Dağınık halde bulunan vahiyler Halife Osman zamanında bir araya getirilirken editörler çok garip bir ilke benimsediler. Gerçek kronolojik sıralamayı hiçbir şekilde dikkate almadan basitçe en uzununu ilk başa ve en kısasını da en sona koyarak sureleri sıraladılar. Bu, genel olarak Medine'de inen vahiylerin ilk başa ve şiirsellikleri ve tarzları bakımından en ilgi çekici olan en eski surelerin de en sona konması anlamına gelir. Böyle bir düzenleme Kur'ân'ın kendi başına bir metin olarak anlaşılmasını çok zorlaştırır ve teknik kılavuzlara başvurmaksızın okuyan sıradan okuyucu kitabı hiçbir şekilde

³¹ Andrae, *Mohammed...* s. 81

³² Andrae, *Mohammed...*

³³ Bu oryantalistlerden, Gustav Weil, Max Henning, Theodor Fr. Grigull, Theodor Nöldeke ve benzerlerinin konuyla ilgili görüşlerini, Hüseyin Yaşar, *Alman Oryantalizminde Kur'ân'a Bakış* isimli eserinde ele almaktadır. Bak . sh. 63-145

anlayamaz.”³⁴Kronolojik tasnif konusuna eserinin 32. sahifesinde ve diğer bölümlerinde de değinmektedir.

9. Garanik Meselesi

Andrae, bazı oryantalistler gibi Garanik olayının vuku bulduğuna inanmaktadır. Bu sebeple olayı eserinin (*Mohammed, The Man and His Faith*) pek çok bölümlerinde gündeme getirmiş ve bu olaya atıflarda bulunmuştur. Ortaya koyuş tarzına bakıldığında ise objektif olmaya çalıştığı görünümünü vermektedir. Bunu gösteren işaretlerden birisi olarak Caetani'nin olayı reddeden görüşlerini de ele almış olmasını gösterebiliriz.

Olayın tarihteki boyutlarını, üç tanrıçanın köklerini³⁵ ele alarak inceleyen Andrae, olayın vuku buluşunu, olaya bakışını ve sebeplerini detaylı olarak ortaya koymaktadır. Bizim görüşlerimizi ise tezimizin değerlendirme bölümünde kaydedeceğiz.

a) Garanik Olayının Tarihçesi

Andrae, olayın temelini oluşturan Cahiliye Arapları'nın inançlarını, putlarını ve özellikle üç önemli putu ve kökenlerini şöyle ele almaktadır: “Arabistan'ın eski putperestliği genel olarak gelişmemiş bir çoktanrıcılık olarak ele alınabilir. Bu çok tanrıcılık çok az gelişme gösteriyordu. Ama bu ileride aşama aşama çok sayıda birbirinden bağımsız kişisel ilâhi varlıkları birleştiren bir tanrılar hiyerarşisinden oluşan bir pantheon'a³⁶dönüşecekti. Bununla beraber, bu ilâhi varlıkların bazıları diğer yerel tanrılar karmaşasından sıyrılıp kendilerine has işlevler ve kesin hüviyetler kazanmışlardır. Bu ilk olarak özellikle Mekke'nin üç tanrıçası için geçerlidir: Menat, Lat ve Uzza. Bu üç tanrıçanın kültleri diğer tüm kutsallardan daha eskiye dayanıyordu. İsminden yola çıkarsak, bilhassa savaşı ve şiir sever bir kabile olan Mekke'nin güneyindeki Huzaa kabilesi tarafından saygı gösterilen Menat, şans ve kader tanrıçasının çok yaygın bir türü olarak görünüyor. Menat, Halk meclislerinde ve savaşlarda ve denizlerdeki insanların kurtarıcısı ve yardımcısı olan Zeus'un kızı Kader'lerden³⁷ bir tanesi Yunan Tyche Soteria'ya benzer. Herodot'un zamanına gittiğimizde, Lat'ı “Aliat” şeklinde görüyoruz. İsminin bu ilk şekli “tanrıça” anlamına gelir. Diğer antik tarihçiler gibi, Herodot kendisine yabancı

³⁴ Andrae, *Mohammed...* s. 116

³⁵ Bu konuyu, tezimizin Hz. Muhammed'in Peygamberliği öncesinde Arabistan'ın Durumunu ele aldığımız bölümünde, Roma, Yunan “Mit”leri ve Cahiliye Arapları başlığı ile ele aldık. Bak. Sh.43

³⁶ Pantheon: ulusun bütün tanrıları.

³⁷ The Fates: Yunan mitolojisinde insanların kaderlerine yön veren üç tanrıça'ya “Kaderler” denilir.

halkların tanrılarında, onun kendi halkının taptığı varlıkları görür. Ona göre Arapların Lat'ı, Urania'dır. Bu yüzden tarihçi onu gökyüzü tanrıçası olarak tanımlar. Urania-Coelesis Phoenician Astarte'nin Greko-Roman versiyonudur. Bu "Carthaginian Astarte" aynı zamanda "tanrıların anası" ismini de taşır. Fakat Nabatiler'in kayıtlarında "tanrıların anası" na aynı zamanda Lat da denilir. Böylece Arabistan çevresinde, özellikle Batı semitik dinlerin de ifade ettiği anlamı da düşündüğümüzde Lat'ın büyük gökyüzü ve bereket tanrıçası ya da ana tanrıça olduğunu varsaymamız doğru olacaktır."³⁸

Andrae, anlatıma devam ederek: "Hz. Muhammed zamanında üç büyük tanrıça arasında Uzza en çok tapınılıyordu. Sadece Kuzey Arabistan'da Venüs gezegeniyle onun orijinal bağlantısı daha belirgin olarak kurulmuş gibi gözüküyor. Antioch'lu Isaac, vahşi Arapların erkek ve kız çocuklarını kendisinin "Uzza" da dediği sabahyıldızına kurban ettiklerini nakleder. Isaac aynı zamanda Suriyeli bayanları geceleri çatılara çıkararak yüzlerini güzellikle ıslıl ıslıl yapması için dua etmekle suçlar.³⁹ The Church Father Nilus, Arapların sabahyıldızına taptıklarını ve şafak vaktinde başarılı bir yağma sonunda ona sevinçle kurban kestiklerini aktarır. Kurban olarak çok değerli bir şey kullanılırdı: tercihen tam delikanlılık çağında bir genç... Mekke'nin birkaç mil kuzeyinde bulunan Nahle'de Uzza'nın ana tapınaklarından birisi bulunur. Hicretin sekizinci senesinde Hz. Muhammed daha sonra Suriye'yi de fethedecek olan cesur Halid b. Velid'i yanında otuz atlı adamıyla birlikte bu tapınağı yıkmak için gönderdi."⁴⁰ Sonunda da yıkıldığını bildirmektedir.

b) Olayın Vuku Buluş Şekli

Andrae, olayın oluş şeklini anlatmaya şöyle girmektedir: "Ve esasen Hz Muhammed'in kendisi aksi takdirde eski putperestlikle tamamen arasını bozacağı için, bu üç tanrıçayı kendi dinî sistemine dâhil etmek istemiştir. Şu anda bize Peygamber'i son derece sakıncalı bir şekilde yansıtırsa da, bu gerçek, İslâmî gelenek tarafından aslına sıkı sıkıya bağlı kalarak günümüze kadar gelen bir hikâyede anlatılmaktadır. Hz Muhammed muhtemelen çocukluğunun dinî dünyasında hayati öneme sahip olmuş dinî bir anlayış tarafından harekete geçirildi.⁴¹ Bu onun göz ardı edemeyeceği ve etmek de istemeyeceği bir husustu. Fakat kendi içinde ne gülünç ne de Peygamber'i küçük düşürücü mahiyette olan bu gerçek, çok hevesli bir savunucusu tarafından aptalca bir efsanede Peygamber'in dinî ve ahlâki kişiliğine

³⁸ Andrae, *Mohammed...* s. 16-17

³⁹ Wellhausen, *Reste arabisehen Heidentums*, s. 40.

⁴⁰ Andrae, *Mohammed...* s. 17-18; Vakidî (Wellhausen, *Muhammed in Medina*), s.351

⁴¹ Andrae, bu olgunun bir Hıristiyan vaazını dinlemesi olduğunu iddia ettiği gibi değişik görüşlerde ortaya koymuştur. Bak. Tezimizdeki ilgili bölümler.

kasvetli bir yansıma tutacak şekilde tasvir edilmişti.”⁴² Bu cümlelerde kastedilen kişi İbn Sa’d’dır.

Andrae’nin kastedtiği rivayet ise şöyledir: “Dokuzuncu yüzyıl tarihçisi İbn Sa’d’ın aktardığına göre, Hz. Muhammed sadık Müslümanların bazılarına, kendisine ve taraftarlarına yönelik eziyet ve işkencelerden kaçmaları için Habeşistan’a hicret izni verdiğinde, bir şekilde hemşerilerini soğutacak hiçbir vahiy almamayı çok istemiştir. O, onları kazanmayı düşünüyordu ve bunu onlarla ortak bir düşünceye ulaşarak başarabildi. Bir gün Kâbe’de birlikte oturup onlara Necm suresini okuyordu: “Battığı zaman yıldızla yemin olsun ki”⁴³ Ve ilerleyen âyetlere geldiğinde, “Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ’yı? Ve üçüncüleri olan ötekini, Menat’ı? Demek erkek size, dişi O’na öyle mi? O zaman bu insafsızca bir taksim!”⁴⁴ Bu sırada şeytan Peygamber’in aklına iki satır soktu ve o bunları da okudu: “Bunlar yüceltilmiş dişilerdir ve gerçekten onların aracılığı umulur.” Ondan sonra Hz. Muhammed bütün sureyi tekrar okudu ve surenin bitiminde secdeye giderek dua etti, bütün Kureyş kabilesi de öyle yaptı. Yere eğilemeyen Peygamber’in azılı düşmanı yaşlı Velid bin Muğire bunun yerine yerden toprak alarak başından aşağıya sağtı. Oradakilerin hepsi Peygamber’den son derece memnun olmuşlardı ve: “Biliyoruz ki can veren ve öldüren, yaratan ve koruyan Allah’tır, fakat bizim bu tanrıçalarımız bizim için O’na dua ederler ve madem şimdi sen tanrıçalarımızın Allah’la kutsal şerefleri paylaşmalarına izin verdin, biz de sana tabi oluyoruz.” dediler. Peygamber bu sözlerden rahatsız olmuştu ve bütün gün evinde yalnız başına düşüncelere daldı. O gece Cebrail meleği yanına geldi ve Peygamber sureyi, ona okudu. şeytan’ın aklına soktuğu cümlelere gelince melek: “Bu iki satırı ben sana öğrettim mi?” diye sordu. Hatasını anlayan Hz. Muhammed “Allah’a O’nun vahyetmediği sözler atfettim.” dedi.”⁴⁵

c) Andrae’nin Olaya Bakış Şekli

Andrae, Garanik olayının olduğu yönündeki görüşünü kuvvetlendirmek için kendisine göre pek çok deliller getirmeye çalışmış ve genellikle yorumlarda bulunmuştur. şimdi onun olaya bakış şeklini de gösteren bazı yorumları sırasıyla kaydetmeye yine onun yukarıdaki rivayet hakkındaki yorumu ile başlayalım: “Tüm hikâyenin bu şekliyle hem tarihi olarak hem de psikolojik olarak çelişkili olduğu çok açıktır.”⁴⁶ Ancak, bize ulaşan bu efsanevi şeklinin altında hala fark edilebilir bir eski formu mevcuttur. Bu şekline göre Hz. Muhammed’in halkıyla ortak bir düşünceye

⁴² Andrae, *Mohammed...* s. 18

⁴³ Necm, 1

⁴⁴ Necm, 19-22

⁴⁵ Andrae, *Mohammed...* s.19; İbn Sa’d, I, 137

⁴⁶ Andrae’nin bu cümlesi konu hakkında şüphe taşıdığını açıkça göstermektedir.

ulaşma gibi meşru bir arzusu onu yanlış yönlendirerek daha önce ilan edilen tek tanrıcılıkla putperestlik inancını uzlaştırma noktasına sürüklemiştir. Böylesine bir davranış Hz. Muhammed'in sonraki davranışlarında da yok olmadığına göre, - mesela onun Medine'nin Yahudilerini dinine kazandırma arayışlarını düşünün- onun bu fırsat ilticası hikâyesi bugüne kadar tarihi olarak kabul edile gelmiştir. Bu olayda Medine'nin gelecekteki otokratının vicdansızlığının açıkça gözler önüne serildiği düşünülür ve bu taktiklerin gerçekten de bir dereceye kadar başarıya ulaştığına da inanılır. Çünkü her ne kadar geçici bir ruhsatı içerse de, Hz. Muhammed'in yürürlüğe koyduğu aynı gün iptal ettiği bir versiyona göre, uzlaşma, her şeye rağmen halkıyla barış yaptığı dedikodusunun Habeşistan'daki muhacirlerin kulaklarına gidecek kadar uzun süre yürürlükte kaldı.⁴⁷

Andrae'nin bir başka yerde ikinci bir yoruma da şöyledir: "Hz. Muhammed'in geçmiş günlerin Tanrı'sının insanları ile gönderdikleri milletler arasındaki ilişkileri tasvir etme şekli tamamen Kureys'le kendi ilişkilerinden alıntıdır. O kadar ki, bu olayda da kendi halkıyla alakalı duyduklarını tekrarladığına inanmakta çok haklıyız. Bu en erken dönemlerde Hz. Muhammed, Mekke'nin üç tanrıçasının gerçekte, kendilerine Allah önünde savunucular olarak müracaatta bulunulabilecek melekler olduğu tezini geliştirdi. Bu tezi sonradan kendisi kabul etmedi ve belki de şeytandan bir vahiy olarak yorumladı."⁴⁸Burada Andrae'nin, Hz. Peygamber'in Kur'ân-ı Kerim'deki bazı peygamberlerin hikayelerini kendi görüşlerini güçlendirmek için kendisinin uydurduğu görüşünde olduğunu da görmekteyiz.

Yine Andrae'nin eserinin başka bir bölümünde üçüncü bir yorumu ise şöyledir: "Risâletinin başlarında Hz. Muhammed'in nasıl olup da kendisini temelde halkıyla aynı zeminde bulduğunu ve kendisinin tüm kalbiyle bağlı olduğu milli mabetlerinin nasıl onun için kutsal bir mekân olarak kaldığını anlayabiliriz. Bu bakış açısından, tebliğini ettiği yeni sonsuz yaşam inancıyla, ilkin Mekke putlarına bir tür saygınlık vererek onlarla bir uzlaşma yolu bulmayı bile neden denediğini de anlayabiliyoruz. Kendi iç gelişmesi ve ruhi hayatının derinleşmesi, onu gitgide halkının dininden köklü bir ayrıma götürmüştür."⁴⁹

Andrae, Caetani'nin Garanik olayının vuku bulmadığı ile ilgili delillerini kaydettikten sonra da kendi görüşünü şöyle ortaya koymaktadır: "Yine de, bence Hz. Muhammed'i müminler için her alanda kusursuz bir örnek olarak gören ondan sonraki nesillerden birinin, peygamberlerini böylesine ciddi bir şekilde ödün veren biri olarak gösteren bir hikâyeyi kasıtlıca uydurduğu düşünülemez. Bu yüzden hikâyenin tarihî özü olarak, Necm suresinin 19. ve sonraki ayetlerinin bir zamanlar

⁴⁷ Andrae, *Mohammed...* s. 19-20

⁴⁸ Andrae, *Mohammed...* s. 117-118

⁴⁹ Andrae, *Mohammed...* s. 28

daha değişik, Hz. Muhammed'in daha sonradan tek ve bir ilah inancıyla örtüşmediğini sezdiği putperest tanrı inancının kabulünü îma eden bir şekilde olduğunu varsaymak zorundayız."⁵⁰ Andrae'nin burada sayılanlar ve benzeri Garanik ile alakalı varsayımlarını daha birkaç yerde daha görmekteyiz. Genel olarak onun Garanik ile alakalı argumanlarını kaydetmiş olduk. Onun bu konudaki yanılgılarına yine kendisinin kitabına aldığı Caetani'nin görüşleri ilk planda bir cevap niteliğindedir.

d) Caetani'nin Garanik Olayına Bakışı

Andrae'nin Caetani'den alıntısı şöyledir: "Ancak İtalyan filozof Caetani,⁵¹ hikâyenin geleneksel şeklinin doğru olamayacağını ispat etmeye çalıştı. Diğer olaylarda Mekkeli Kureyş kabilesinin Hz. Muhammed'e karşı gösterdiği aşağılama ve düşmanlık göz önüne alındığında, Kureyşlilerin önemsiz bir taviz yüzünden onun peygamberliğini onaylayıp onaylamama konusunda bir şey dahi demeden Peygamber'in okuduğu Kur'an'ı dinlemeye tenezzül dahi etmeleri son derece olanak dışı gözüküyor. Dahası, daha öncesinde öylesine hevesli bir şekilde desteklediği bir kuralı böylesine ani bir terk ediş, önceki başarısını tamamen ortadan kaldıracak ve taraftarları arasında kazanmış olduğu itibarı da olduğu gibi baltalayacaktı. Buna, büyük bir kısmı Mekkeli putperestlere ve onların tanrılarına şiddetli saldırılarla doluyken sadece Kur'an'ın birkaç satırını değiştirerek Kureyş kabilesiyle uzlaşmaya muhtemelen varılamayacağı da eklenebilir."⁵²

DEğERLENDİRME

Hıristiyan Batı'nın Kur'an'a bakışının genel özellikleri oryantalizm konusunda uzman bir akademisyen tarafından özetle şöyle ortaya konulmaktadır: "Doğu Müslüman toplumlarının her şeyini kuşatan, onların inançlarının, kültürlerinin, yaşamlarının ve dünya yorumlarının temelinde Kur'an bulunduğundan, onu geçersiz kılmak, Doğu İslâm toplumunu çözmek ve onlara egemen olmak için en kolay yol olduğu bilinmekteydi. Bu bakımdan oryantalizmin Kur'an anlayışı, onu Müslümanların inanç değerlerinden çıkarmak olduğundan, Kur'an'ın kaynağının ilahi olmadığı, vahye dayanmadığını açıklamaya yönelmişlerdir. Bu doğrultuda Kur'an'ın İslâm öncesi Arap kültüründen, geleneklerinden ödünç alınmış veya taklit edilmiş fikirler içerdiği, ya da Kur'an'ın Yahudilik ve Hıristiyanlıktan türetildiği, Hz. Muhammed'in Kur'an'ın yazarı ve

⁵⁰ Andrae, *Mohammed...* s. 117-118

⁵¹ Caetani, *Annali dell' Islam*, I, 278

⁵² Andrae, *Mohammed...* s. 117-118

derleyicisi olduğu sıkça gündemde tutulmuştur.”⁵³ Genel olarak Andrae’in Kur’an’a bakışı da bu alıntıda ortaya konan görüşler doğrultusundadır.

Andrae’nin Kur’an’a yaklaşımlarının diğer oryantalistlerden farklı yönleri olsa da, Kur’an’ı anlamaktan çok uzak olduğunu, ön yargılı yaklaşımlardan kurtulamadığı, tezimizin ikinci bölümünde ortaya koyduğumuz fikirlerinden açıkça anlaşılmaktadır. O, bir yandan Kur’an’ı yazdıran bir iradeden bahsederken, diğer yandan Kur’an’ı Hz. Peygamber’e atfetmektedir. Bu iradenin anlaşılabilir, sınırlanamaz ve mantıksız olduğunu söylerken diğer taraftan da Kur’an’ın güvenilir tarihi bir kaynak olduğunu ve en önemli siyer kaynağı olarak görülmesi gerektiğini tespit ve iddia etmektedir. Bütün bunların aynı anda doğru olması düşünülemez. Öyle de değildir. Ancak bizi götürdüğü nokta Andrae’nin ya Kur’an’ı anlamak istemediğini veya Kur’an konusunda kafasının karışık olduğunu, görüşleri oturacak kadar araştıramadığını görme noktasıdır. Andrae, Kur’an’ı Kerim’in mucizeliği konusundaki Voltaire’in anlaşılması, uzun tekrarlardan oluşan, vaizlerin arka arkaya sıraladıkları sıkıcı vaazlar gibi v.b. olumsuz görüşlerini kaydetmesine rağmen olumlu hiç bir şey söylememektedir.

Objektif olarak bakıldığında bazı oryantalistlerin de ifade ettiği gibi, yüz milyonlarca ifade edilen Müslümanların anlaşılmayan bir kitaba uymuş olmasını nasıl düşünebiliriz. Özellikle çoğunluğunu entelektüel Batılıların da oluşturduğu hatırı sayılır milyonlarca ifade edilen Mühtedi Müslümanlar Kur’an vesilesiyle İslâm’ı din olarak kabul etmektedirler. Kur’an’dan başka hangi kitap teknolojinin, bilimin devamlı gelişmesine rağmen hala daha her konuda bilimle ters düşmeden, mutabık, dimdik ilgi odağı olarak, sunduğu reçeteler insanlara şifa olmaya devam etmektedir? En ince noktasına kadar, okudukça zevkle okunarak, milyonlar tarafından kolayca ezberlenmekte ve devamlı okunmaktadır. Yaş kuru ne varsa her şey onda mevcuttur. Dünya yaşlandıkça o gençleşmektedir. Nazil olduğu günden itibaren bozulmadan, dünyada yüz milyonlarca nüshası olmasına rağmen tek bir harfi bile değişmeden, tazeliğini koruyarak günümüze kadar gelen ve kıyamete kadar da insanlara hidayet rehberi olacak olan tek kitaptır Kur’an-ı Kerim. Lafzı ve manası ile de mucizedir. Tasnifi açısından; önsöz, gelişme ve sonsöz şeklinde normal edebi kitaplar, makaleler gibi sıralamadığı için Hz. Peygamber suçlanmaktadır. Onun tasnifini ve yazarlığını bir beşer olan Hz. Peygamber yapmamıştır. O, Allah kelimidir. Elbette beşer söz ve tasniflerinden farklı olacaktır. Onun her bölümü kendi içinde bütünlük oluşturduğu gibi tamamı da bir bütünlük oluşturur.

Nasih-mensuh konusuyla alakalı olarak Andrae, kendi tenkidine kendisi Hz. Peygamber’i ma’zur gösterirken cevap vermektedir. O, “Kur’an’da konuşan irade

⁵³ Hüseyin Yaşar, *Alman Oryantalizminde Kur’an’a Bakış*, s. 23.

hesaplanamaz ve anlaşılamazdır. Allah'ın bir zamanlar kendisinin söylediği bir söze kalmayabileceği, Hz. Muhammed'in Tanrı anlayışıyla tamamen örtüşmektedir. Eğer O yle isterse, daha önce buyurduğu bir şeyi değiştirmekte özgürdür."⁵⁴Cmlesiyle Allah'ın iradesine vurgu yapmaktadır. Allame Kurtubi'den alınan bir paragrafta bu konuyu bu doğrultuda açıklamaktadır: "Akıllı limler arasında peygamberlerin şeriatlerinin tümünün, halkın din ve dünya işleri ile ilgili maslahatlarını ihtiva ettiği konusunda ittifak vardır. Tüm maslahatları kapsama, her için sonunun neye varacağını bilen bir zatın işidir. O zat da maslahata göre emirlerini değiştirebilir. Mesela, bir hastalık üzerinde durup bütün teşhisler sonunda hangi ilacın öncelikle verilmesine karar veren tabip gibi. Bu konuda Allah(c.c), irade ve arzusunun tecelli ettiği şekilde, dilediği zamanda, takdir ettiği hükmü göndermiştir. Zira Cenab-ı Hakk ezelde kullarının ne yapacaklarını ve hangi yollarda yryeceklerini kemaliyle bilmektedir. Nesh ise Allah'ın kitabının kendi tarafından değiştirilmesidir. Bu değiştirme, ilim ve iradesinin değiştirilmesi anlamına gelmez. Çünkü onları değiştirmek veya böyle bir şeyi düşünmek O'nun hakkında mümkün değildir."⁵⁵

Garanik olayına gelince, Andrae'nin bu olaya bakışını kaydetmiştik. O, bu olayda söz konusu olan üç putun tarihçesini uzun uzun anlatırken bunların Yunan Mitolojisindeki kahramanlar olduğunu ve Arapların onlardan etkilenecek bu putları edindiğini ortaya koymuştur. Bu putlar şimdi de şeytan'ın da müdahalesi ile Hz. Peygamber'i ve vahyi etkilemektedir. Andrae'ye göre, olayın temelinde İşlm geleneğin aslına sıkıca bağlı kaldığı bir rivayet vardır ve Hz Peygamber'in özellikle halkıyla ortak bir zemin oluşturmak gayesiyle bu putları kutsamış ve bu olay gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber daha sonra vazgeçmiş olmasına rağmen Habeşistan'da olay duyulmuştur. Böyle aleyhte bir hikayeyi Hz. Peygamber'in bağlısı birinin uydurmuş olması da düşünülemez.

Andrae'nin Garanik olayına bakışının aksine, meslektaşı Caetani'nin olayın oluşunu reddeden cevabı kendisi kaydetmesine rağmen olayın olduğuna yönelik kanaate sahip olduğunu görmekteyiz. Andrae'nin bu kanaatinin bazı gerçeklere aykırı olduğu açıktır. Bu gerçekler konuyla alakalı önemli araştırmaları olan iki İşlm bilim adamı İsmail Cerrahoğlu ve Muhammed Rıza tarafından şöyle ortaya konulmuştur:

a) Rivayetlerin hiçbiri muttasıl isnatla Hz. Peygamber'e ulaşmamakta, dolayısıyla hiçbir sahabi tarafından ona böyle bir olay nisbet edilmemektedir.

b) Garanik ibaresi, ilgili rivayetlerde farklı on beş metin halinde

⁵⁴ Andrae, *Mohammed...* s. 67

⁵⁵ Sabunî, Muhammed Ali., Kur'an-ı Kerim'in Ahkam Tefsiri, Ter. Mazhar Taşkesenlioğlu, c. I, s. 98, İstanbul 2011.

nakledilmiştir. Bu metin fesahat ve belagat açısından Kur'ân ayetlerine ve özellikle yer aldığı ileri sürülen Necm suresinin diğer ayetlerine göre son derece sönük kalmaktadır.

c) Garanik hadisesine dahil rivayetler birçok bakımdan Kur'ân'a aykırıdır. Her şeyden önce Kur'ânda ilahi koruma altında bulunan Hz. Peygamber'in kendi arzusuyla veya başkalarının telkini ile sözler uydurup Allah'a inat etmesinin yahut vahiyleri kendi kendine değiştirmesinin mümkün olmadığı, böyle bir şey yapması halinde şiddetle cezalandırılacağı⁵⁶ ve nazil olan vahiyleri unutmayacağı⁵⁷ ayrıca ilahi buyrukları açıkca tebliğ edip müşriklerden, yüz çevirmekle emredilmiş ve vahiyle alay edenlerin üstesinden geleceği ifade edilmiştir.⁵⁸

d) Garanik Olayı Kur'ân'ın nüzulüne ilişkin bilgiler ile çelişmektedir. Zira, iddia edildiğine göre bu olayın meydana gelmesi üzerine Hac suresinin 52. ayeti inmiştir. Halbuki Garanik hadisesi ile irtibatlandırılan Necm suresi Mekke döneminde, Hac suresi Medine döneminde nazil olmuştur ve bu iki surenin nüzülü arasında 6 veya 8 yıla yakın bir zaman geçmiştir.

e) Bu hadise peygamberlerin sahip olmaları gereken sıfatlarla bağdaşmaz. Muhtelif nasrlara ve alimlerin ittifakına göre peygamberler hem vahyi tebliğ ederken hata yapmaktan hem de küfre düşmekten korunmuşlardır.⁵⁹

Garanikle ilgili rivayetler asılsızdır, fikrini savunan pek çok İslâm aliminden bazıları şunlardır: Maturudî, İbnu'l Arabî, Kadı İyaz, Fahrüddin Razî, Kurtubî, Kirmanî, Aynî, Şevkanî, Şehabettin Mahmut el-Alusî, Muhammed Abduh, Ahmet Hamdi Aksekili, Mustafa Asım Köksal, Muhammed Rıza, İsmail Cerrahoğlu, Sabri Hizmetli, Hüseyin Hatemi... Bunlara ilaveten böyle bir olaya asılsız ve tarihi değeri olmadığını söyleyen oryantalistler ise; Leone Caetani, Maurice Gaudet, Demombynes, Roger Anneldez, T.Nagel, John Davenport vd. dir.⁶⁰

Sonuç olarak araştırmamızın⁶¹ böyle bir olayın olmadığını ortaya koyan alimlerin delilleri kısmındaki ve olayı reddeden müsteşriklerin de bildirdiği hususlara ek ve onları te'yit bakımından akli birkaç delili de serd ederek konuya son

⁵⁶ İsra, 74-75; Hakka, 44-47; Yunus, 15

⁵⁷ A'la, 6; Furkan, 32

⁵⁸ Hicr, 95

⁵⁹ İsmail Cerrahoğlu, "Garânîk", *DİA*, 13, 361-366. ; Muhammed Rıza, *Muhammed Rasulallah*, s.121.

⁶⁰ Sabri Hizmetli, Garanik meselesi üzerine, *İslâm Araştırmaları*, c.3, sayı 2 Nisan 1989 s.49; İsmail Cerrahoğlu, "Garânîk" maddesi, *DİA*, 13, 361

⁶¹ Bekir Armağan, *Garanik Olayı*, Yayınlanmamış Doktora Dersi Araştırmasından alınmıştır.

noktayı koyabiliriz.

Birinci önemli husus şudur ki; Allah'ın Rasulünün putlara ta'zim ettiğini tevizi eden bir kimse kafir olur. Çünkü, Allah (c.c) nebisini putlara ibadeti nehyetmek ve tevhidî (bir Allah'a iman) telkin etmek üzere göndermiştir. Bunun aksi olan putlara ta'zimi Allah'ın Rasulüne isnat etmek küfürdür. Bu husus tarihçi Mustafa Asım Köksal'ın⁶² makalesinde tefarruatlı olarak, nakli deliller de ortaya konularak açıklanmıştır.

İkinci olarak, Hicretten önce İslamiyetin ilk zamanlarında Allah'ın Resulü, Müşriklerin ezasından emin olarak Kabe'nin yanında ne Kur'an okuyabilir ne de namaz kılabilirdi. Bunun istisnaları olmuş olsa bile Garanik hadisesi gibi çok önemli iddiaların içinde olduğu bir hususun meydana gelmesi büyük bir infial husule getirmiş olmalıydı. Halbuki elde bulunan rivayetler çok zayıf ve tutarsızdır.

Üçüncü bir delil de; müşriklerin Allah'ın Rasulüne düşmanlıkları Garanik hadisesinde zikredilen putları anma olaylarından daha büyüktür. Çünkü müşrikler Allah'ın Resulüne putların zemmedilmesi sebebiyle düşmandılar. Bu durumda hemen onların putlarını zikretti diye onunla hem hal olmaları, her şeyi bir anda unutmaları mümkün değildir.

Dördüncü hususta Allah Teala'nın; haddi zatında âyet olmayıp ta Şeytan'ın sözü olan Garanik kelimelerini âyete karıştırıp, sonradan onları nesh ederek ayetlerini muhkem kılmak aklen çok uzak bir ihtimaldir. Son olarak böyle bir hadiseyi tevizi etmiş olsak Allah'ın şeriatinden emniyet kalkmış olur. Bu durumda bazı âyetlere⁶³ ve özellikle Kur'ân'ın genel görünümüne tamamen aykırıdır.

KAYNAKÇA

Allah Kelâmı, *Kur'ân-ı Kerim*.

Andrae, Tor, *Mohammed The Man and His Faith*, Translated by Theophil Menzel, Londra 1936.

Andrae, Tor, *Muhammed Sein Leben und Sein Glaube*, Göttingen 1932.

Andrae, Tor, *Die Person Muhammeds in Lehre und Glauben Seiner Gemeinde*, Stockholm 1917.

Andrae, Tor, *Ursprung des Islams und das Christentum*, K.H.A., 1925.

Armağan, Bekir., *Tor Andrae'nin eserlerinde Hz. Muhammed*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2012.

Caetani, Annali dell' Islam, I-III, Milano 1905.

Cerrahoğlu, İsmail, "Garanik Meselesinin İstismarcıları", *AÜİF Dergisi*, XXIV, Ankara 1981.

⁶² Mustafa Asım Köksal, "Peygamberimiz Muhammed (s.a.s.)'in Tevhid Akidesini Yayıtı," *Diyanet Dergisi*, Yıl.1989, c.25 sayı 4, s.19-25.

⁶³ Şuara, 210-213

-
- Hizmetli, Sabri, “Garanik Meselesi Üzerine”, *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, cilt: III, sayı 2, s. 40-58, Ankara 1989.
- İbn-i Sa’d, Ebû Abdullah Muhammed, *et-Tabakatu’l –Kübra*, I-IX, Beyrut 1985.
- Köksal, Mustafa Asım, *Müsteşrik Ceatani’nin Yazdığı İslâm Tarihindeki İsnad ve İftiralara Reddiye*, Ankara 1986.
- Köksal, Mustafa Asım, *İslâm Tarihi Mekke Devri ve Medine Devri*, I-XI, İstanbul 1980.
- Köksal, Mustafa Asım, “Peygamberimiz Muhammed (s.a.s.)’in Tevhid Akidesini Yayıışı,” *Diyanet Dergisi*, Yıl.1989, c.25 sayı 4, s.19-25.
- Sabunî, Muhammed Ali., *Kur’an-ı Kerim’in Ahkam Tefsiri*, Ter. Mazhar Taşkesenlioğlu, c. I, s. 98, İstanbul 2011.
- Sarıçam, İbrahim-Özdemir, Mehmet-Erşahin, Seyfettin, *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, Ankara 2011.
- Vakidî, Muhammed b. Ömer, *Kitabü’l Megazi*, tah. Marsden Jones, I-III, Beyrut 1984.
- Wellhausen, J. , *Muhammed and the Jews of Madina with an Excursus Muhammad’s Constitution of Madina*, Trans, and ed. by W. Behn, Freiburg im Breisgau: Klaus Schwarz Verlag, 1975.
- Yaşar, Hüseyin, *Alman Oryantalizminde Kur’ân’a Bakış*, İstanbul 2010.